

Neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāvs

Aigars Silis, AS “Augstsprieguma tīkls”

Datu analīzes grupas vadītājs

Kalvis Ertmanis, AS “Augstsprieguma tīkls”

Datu analīzes grupas biznesa analītiķis

Mūsdienu elektroenerģijas tirgus modeli nopirktajai elektroenerģijai nav nekādas tiešas piesaistes elektroenerģijas izcelsmei; ražotājiem biržā iesniedzot savus ģenerācijas piedāvājumus un patērētājiem – patērīna pieprasījumus, nav iespējams noteikt, kādu daļu no kopējā piedāvājuma patērētājs ir saņēmis, turklāt biržām nav detalizētas informācijas par piedāvātās elektroenerģijas ražošanas enerģijas avotiem¹. Attiecīgi ir nepieciešams mehānisms, kā noteikt patērētājiem piegādātās elektroenerģijas izcelsmi. Atbilstoši Direktīvai (ES) 2018/2001 par no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas izmantošanas veicināšanu izplatītākais mehānisms ir elektroenerģijas izcelsmes apliecinājumi, kurus izsniedz izdevējiestāde. Saskaņā ar Elektroenerģijas tirgus likumu Latvijas izcelsmes apliecinājumu izdevējiestāde ir Latvijas elektroenerģijas pārvades sistēmas operators AS “Augstsprieguma tīkls” (AST). AST izsniedz Eiropas enerģijas sertifikācijas sistēmas izcelsmes apliecinājumus (*European Energy Certificate System* – EECSS) saskaņā ar līgumu, kas noslēgts starp pārvades sistēmas operatoru un Eiropas Enerģijas izcelsmes apliecinājumu sistēmas pārvaldītāju, par elektroenerģiju, kas ražota no atjaunīgajiem energoresursiem (AER) vai augstas efektivitātes koģenerācijā.

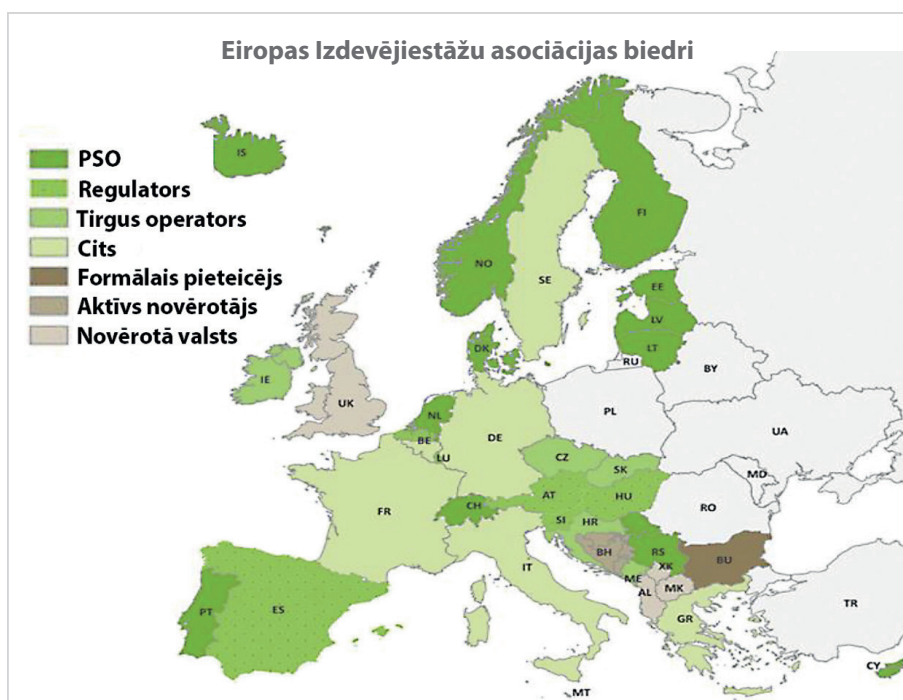
¹ Enerģijas avoti iedalāmi trīs lielās grupās: atjaunīgie resursi, fosīlie resursi un kodolresursi. Izcelsmes apliecinājumu sistēmā izmantotie enerģijas avoti: <https://www.aib-net.org/sites/default/files/assets/eecs/facts-sheets/AIB-2019-EECSFS-05%20EECS%20Rules%20Fact%20Sheet%2005%20-%20Types%20of%20Energy%20Inputs%20and%20Technologies%20-%20Release%207.7%20v5.pdf>

Latvijā izcelsmes apliecinājumi tiek izsniegti ražotājiem par saražoto un neto tīklā nodoto elektroenerģiju, un tos neatkarīgi no biržā pārdotās elektroenerģijas var tirgot tālāk elektroenerģijas tirgotājiem, lai apliecinātu patērētājiem piegādātās elektroenerģijas izcelsmi. Šāda papildu informācija dod patērētājiem iespēju izvērtēt un pieņemt lēmumu attiecībā uz elektroenerģijas tirgotājiem ne tikai pēc to piedāvātā tarifa, bet arī atbilstoši piegādātās elektroenerģijas izcelsmei un tādā veidā sniegt savu artavu kopīgo klimata neitralitātes mērķu sasniegšanā un atbalstīt tos ražotājus, kuri izmanto atbilstošus enerģijas avotus.

Lai patērētājs varētu apliecināt izlietotās elektroenerģijas izcelsmi, viņam ir nepieciešams izmantot viņa rīcībā esošos izcelsmes apliecinājumus. Ja patērētāja rīcībā nav izcelsmes apliecinājumu, pastāv vairāki veidi, kā tos iegūt: saņemot tos no sava elektroenerģijas tirgotāja par iepriekš saskaņotu cenu, iegādāties no cita elektroenerģijas tirgotāja, starpnieka vai arī pašam iesaistīties izcelsmes apliecinājumu tirgū. 2020. gada decembrī AST, kļūstot par Latvijas izcelsmes apliecinājumu izdevējstādi, pievienojās Eiropas Enerģijas izcelsmes apliecinājumu sistēmai, kas Eiropas dalībvalstu vidū nodrošina drošu un uzticamu izcelsmes apliecinājumu apmaiņu starp dalībvalstīm, garantējot gan korektu enerģijas izcelsmes avotu atspoguļojumu, gan izvairīšanos no “dubultās grāmatvedības” riska, proti, ka ar vai bez nolūka izcelsmes apliecinājumi tiek pārdoti un izlietoti divas reizes dažādiem klientiem.

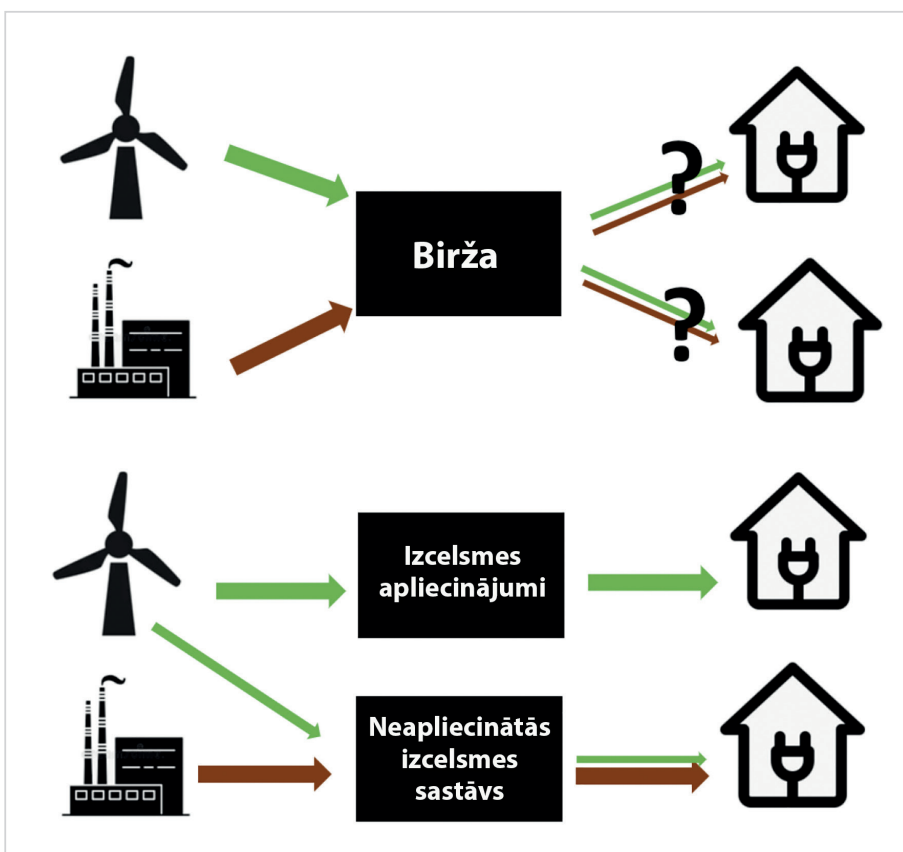
Ir būtiski saprast, ka elektroenerģijas izcelsmes apliecinājumi ir papildu ienākumu avots elektroenerģijas ražotājiem, kas ražo zaļo elektroenerģiju, savukārt, elektroenerģijas tirgotājiem tie ir neatņemama sastāvdaļa, ja vēlas saviem klientiem piedāvāt zaļās enerģijas produktus, bet elektroenerģijas lietotājiem tie ir rīks, lai apliecinātu, ka viņu patērētā elektroenerģija ir saražota no AER.

Šobrīd tikai dažās no Eiropas valstīm ir noteikta prasība tirgotājiem apliecināt 100% piegādātās elektroenerģijas apjomu ar izcelsmes apliecinājumiem (*full disclosure*), Latvijas likumdošana to neprasa, kā rezultātā veidojas neapliecinātās elektroenerģijas apjoms, kura sastāvu ir nepieciešams aprēķināt. Neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāvs raksturojams kā valstī gadā patērētās elektroenerģijas kopējā izcelsmes

struktūra, kas neietver patērēto elektroenerģiju, par kuru izlietoti izcelsmes apliecinājumi.

Atbilstoši Eiropas Direktīvai (ES) 2019/944 visiem elektroenerģijas tirgotājiem saviem klientiem jāsniedz informācija produktu līmenī par patērētās elektroenerģijas izcelsmi, kā arī ziņas par CO₂ gāzes emisijām un radioaktīvajiem atkritumiem, ko radījusi elektroenerģijas ražošana, informāciju padarot pieejamu elektroenerģijas rēķinos. 2020. gada nogalē tika sperts nozīmīgs solis

Latvijas elektroenerģijas izcelsmes apliecināšanai galapatērētājiem – Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija atjaunoja noteikumus², kuros atbilstoši Direktīvai (ES) 2019/944 paredzēts, ka tirgotāji elektroenerģijas izcelsmes sastāvu piegādātajiem produktiem var apliecināt, tikai izlietojot izcelsmes apliecinājumus un pielietojot neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāvu par piegādātās elektroenerģijas daudzumu, kas nav nosepta ar izcelsmes apliecinājumiem. Iepriekšējā noteikumu redakcija neparedzēja izcelsmes apliecināšanu 100% piegādātās elektroenerģijas apmērā, ja nav zināma tās izcelsme, attiecīgi neuzliekot par obligātu neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāva norādīšanu, jo Latvijā nebija noteikta institūcija, kas veiktu oficiālu neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāva aprēķinu. Pēc grozījumiem Elektroenerģijas tirgus likumā AST tika nominēts kā atbildīgā institūcija par Latvijas neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāva aprēķinu, kam ir jānotiek saskaņā ar izstrādāto metodiku, kura ir publiski pieejama AST mājaslapā.

Latvijas neapliecinātās elektroenerģijas sastāvs

2020. gadā Latvijā tikai par 5,8% no kopumā pārdotās elektroenerģijas ir izlietoti izcelsmes apliecinājumi jeb tieši apliecināts, ka enerģija ir ražota no atjaunīgajiem energoresursiem vai augstas efektivitātes koģenerācijas procesā. Ņemot vērā pagaidām zemo tirgotāju aktivitāti, būtisku lomu galalietotāju informētībā par izlietotās elektroenerģijas izcelsmi spēlē neapliecinātās elektroenerģijas sastāvs.

AST veic neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāva aprēķinu līdz 30. jūnijam, un 2021. gadā tika iegūti pirmie rezultāti. 2020. gada neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāvu būtiski ietekmēja arī izņemtie, bet vēl derīgumu nezaudējušie nacionālie izcelsmes apliecinājumi, kurus līdz 2020. gada

1. decembrim izdeva Ekonomikas ministrija, tādējādi samazinot atjaunīgo resursu proporciju, kas attiecīgi 2021. gada sastāvā darbosies pretēji, nacionālajiem elektroenerģijas izcelsmes apliecinājumiem zaudējot derīgumu. AST neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāva un tam atbilstošo vides indikatoru aprēķina rezultāti 2020. gadam redzami tabulās.

AST neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāva aprēķinu veic sadarbībā ar Eiropas Izdevējietāžu asociāciju

Neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāvs

Atjaunīgā enerģija (%)	Fosilā enerģija (%)	Kodolenerģija (%)
15,184	66,763	18,053

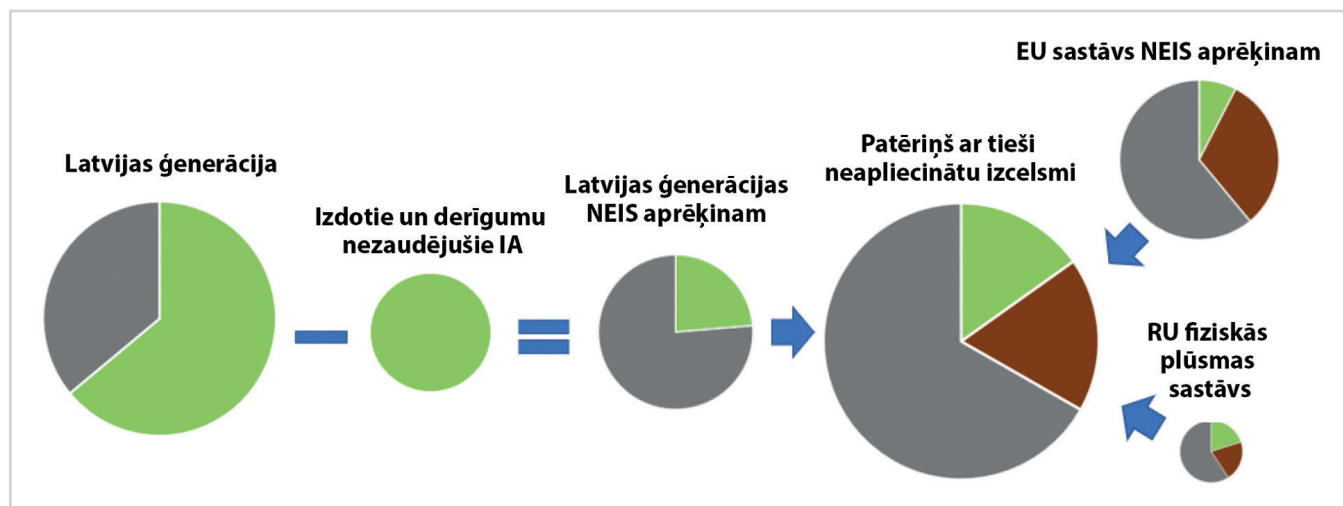
Neapliecinātās elektroenerģijas vides indikatori

CO ₂ izmeši, gCO ₂ /kWh	Radioaktīvie atkritumi, mg/kWh
391,47	0,65

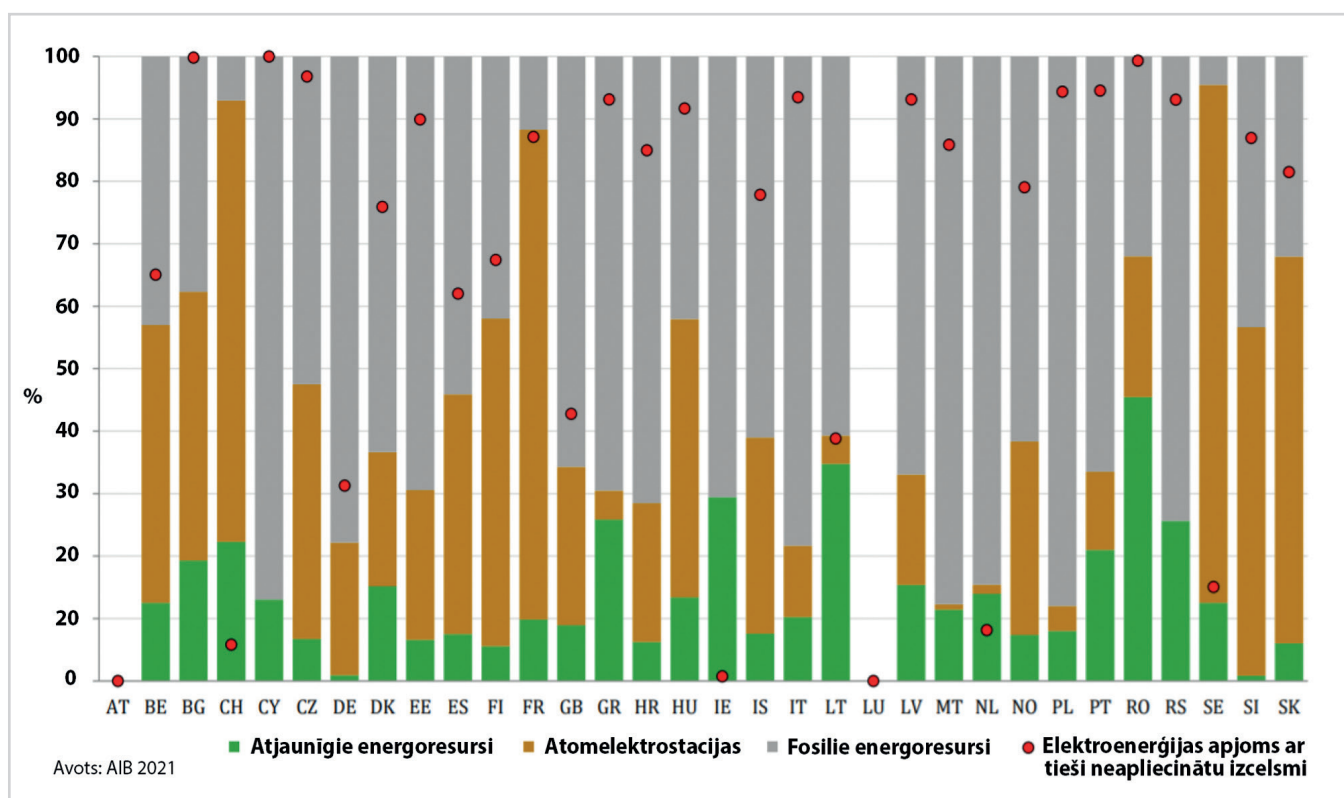
(Association of Issuing Bodies – AIB)), izmantojot uz izdoto apjomu bāzēto neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāva aprēķina metodi, kas izstrādāta AIB un pārņemta AST izstrādātajā un publicētajā aprēķina metodikā.

Neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāva aprēķina gaita

Aprēķina gaitā Latvijas neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāvā ietverta gan Latvijas ģenerācija, par kuru nav izsniegti izcelsmes apliecinājumi, kā arī elektroenerģijas izcelsmes sastāvs no trešo valstu importa (fiziskās plūsmas) un Eiropas neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāvs, kas izriet no dalībvalstu ģenerācijas, par kuru nav izsniegti izcelsmes apliecinā-

² Noteikumi par informāciju elektroenerģijas un dabasgāzes galalietotājiem: <https://www.vestnesis.lv/op/2020/236.23>

jumi, un patērīna ar neapliecinātu izcelsmi. Gala neapliecinātās elektroenerģijas sastāvs būtiski atšķiras no tīrā valsts ģenerācijas sastāva (Latvijā ģenerētā elektroenerģija pēc ģenerācijas veidiem), un attiecīgi, tā kā izcelsmes apliecinājumu tirgus, tāpat kā elektroenerģijas tirgus, ir starptautisks, nepieciešama koordinēta kopējā Eiropas deficīta / pārpalikuma groza izveide, ko nodrošina AIB. Dalībvalstīm, kuru patērīnš ar tiešu neapliecinātu izcelsmi ir mazāks par ģenerētās elektroenerģijas apjomu, par ko nav izdoti izcelsmes apliecinājumi, pārpalikumu norāda pārpalikumu grozā, bet dalībvalstīm, kurām ir deficīts, to sedz no šī groza.

Latvijā 2020. gadā gandrīz pusi no neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāva sastāda Eiropas Savienības kopējā groza sastāvs. Papildus neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāvam noteikti to raksturojošie vides parametri: CO₂ izmešu apjoms un radioaktīvie atkritumi.

Neoficiālu neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāva aprēķinu un publicēšanu visām Eiropas valstīm veic AIB, balstoties uz Eurostat datiem. Vairākas valstis pašas nenosaka neapliecinātās elektroenerģijas izcelsmes sastāvu un par oficiālo vērtību pieņem AIB aprēķina rezultātu, bet dalībvalstīm, kas pašas veic aprēķinus, var būt novērojamas minimālas atšķirības, kas skaidrojams ar dažādu datu avotu izmantošanu.

Latvija uz pārējo dalībvalstu fona

Latvijai Eiropas Savienības dalībvalstu vidū, kā redzams pēc AIB apkopojuma, ir samērā liels patērētās elektroenerģijas apjoms, kura izcelsmes apliecināšanai nav izmantoti izcelsmes apliecinājumi. Tādās valstīs kā Austrija, Šveice un Nīderlande ir izplatīta izcelsmes apliecinājumu izmantošana, tāpēc ka tajās noteiktas “full disclosure” prasības, bet arī Īrijā un Luksemburgā, neskatoties uz šādu prasību

neesamību, aktīvi tiek izmantoti izcelsmes apliecinājumi.

Tāpat redzams, ka starp dalībvalstīm ir arī samērā liels skaits valstu, kurās, tāpat kā Latvijā, ar izcelsmes apliecinājumiem nosegtā patērīna apjoms nepārsniedz 10 procentu. Apskatot kaimiņvalstis Igauniju un Lietuvu, redzams, ka Lietuvā aktīvi tiek izmantoti izcelsmes apliecinājumi (tikai ~ 40% no patērīna nav nosegti), bet Igaunijā nav novērojama tik aktīva tendence (nedaudz virs 10% patērīna ir nosegti ar izcelsmes apliecinājumiem). Jāpiebilst, ka šobrīd Latviju ar pārējām dalībvalstīm nevar objektīvi salīdzināt, jo EECS izcelsmes apliecinājumu sistēma dalībniekiem ir pieejama tikai no 2020. gada 1. decembra, kā arī tirgotājiem piemērojamie noteikumi, kas skāra izcelsmes apliecinājumu lietojumu, tika aktualizēti tikai 2020. gada beigās.

Tendence ir pozitīva

2021. gada pirmie trīs ceturkšņi ļauj secināt, ka tirgotāju aktivitāte izcelsmes apliecinājumu izlietošanā ir augsta, kas liecina, ka pieņemtais lēmums kļūt par Eiropas Izdevējstāžu asociācijas biedru bijis tālredzīgs un pareizs, jo starptautiski vienoti, caurspīdīgi un visām pusēm skaidri spēles noteikumi kopā ar AST izveidoto izcelsmes apliecinājumu pārvaldības modeli veido labu sinerģiju.

Balstoties uz AIB biedru pieredzi, kas iekļauj vairāk nekā 30 Eiropas valstis, var secināt, ka, palielinoties elektroenerģijas patērētāju informētības līmenim par iespējām un tiesībām iegūt pārskatāmu un viegli uztveramu informāciju par elektroenerģijas tirgotāja produktu izcelsmes sastāvu, kā arī kopējo tirgotāja piegādātās elektroenerģijas izcelsmes sastāvu, patērētājs spēj izdarīt pareizu izvēli, tādējādi sekmējot videi draudzīgāku elektroenerģijas produktu parādīšanos elektroenerģijas tirgū. **E&P**